

פשוטי העם, יותר מאבנים יקרות שהביאו הם, שהגיעו אליהם ללא עמל ויגיעה (ע"י הנשיאים' כמשארז"ל), והרי ככל שעמל יותר על הדבר, חיבה יתרה נודעת לו עליו, וכשהוא נותנה — נדבת לבו מרובה יותר מזה שנותן דבר שלא עמל בו).

— לכשנתבונן נראה, כי לא זו בלבד שהקב"ה מרבה חסד לרשע, אף באותו זמן שהוא מענישו על רשעתו, אלא גם העונש עצמו נהפך עליו לחסד, שהרי חסד ה' מלאה הארץ (תהלים לג), ואין דבר בעולם שיהא פנוי חסד; — אותה קללה שנאמרה לאדם בזעת אפיך תאכל לחם — גם היא הומתקה לו לאדם ונהפכה עליו לעונג, שהוא משתוקק לה ואי אפשר לו בלעדה, שהרי חביב עליו עמלו עד כדי כך, שאף מדה מרובה של תשעה קבין שהשיג ללא עמל, אינם חביבים עליו כמו קב אחד שהשיג מתוך יגיעה וטרח.

וכן הדבר בענינים רוחניים; מצינו בדברי רז"ל שלאחר החטא הראשון, שוב אין אדם זוכה לכתרה של תורה שתתקיים בידו אלא ביגיעה רבה כזו ש'ימית עצמו עליה'. והנה, דוקא בזה צפונות כל הברכות. והעמלות בתורה משמשת כתנאי עיקרי בהשגת השלמות. הא למדנו מה רב הוא החסד בעונש ובקללה עצמה, שענין היגיעה נהפכה לאדם לברכה גדולה ולהישג של אושר עונג ועידון, שאין למעלה הימנו (אור הצפון ח"א — 'מדת החסד').

— 'כל הקנינים של אדם הם שייכים לו בתולדה ובשורשו, וכמו שאמרו בריש סוטה דמכריזין קודם יצירה בת פלוני לפלוני וכן שדה פלונית לפלוני, שגם זה דוגמת זיווג שיש לו חיבור בשורש. ועל כן אמרו (בסוטה מז). שלש חינות הן: חן אשה על בעלה ומקח על מקחו... דזהו הסימן שהוא זיווג ומקחו השייך לו, כאשר יש לו חן בעיניו והוא חושק בו דוקא (ע"ע בזה בספר מי השילוח ריש תצא; צדקת הצדיק — צט).

ועל כן אמרו: 'רוצה אדם בקב שלו יותר מט' קבין של חבריו', ואע"פ שהכל אחד, וגם זה כשיקנה יהיה שלו — אבל זה שהוא מקחו ושלו בשורש, יש לאדם חשק בזה דוקא... ועל כן אין טעם בחשק ורצון, כי אדם חושק השייך לו, ויש לו חן בעיניו יותר מדבר אחר המשובח ממנו, וכדרך שאמרו ב'חן המקום על יושביו' מההוא דאלישע, אע"פ שהארץ משכלת, רק המקום יש לו גם כן שייכות לאותן יושבים, דאין לך אדם מישראל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל, וזהו חלקו השייך לו בשורשו, ד'עמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ'. ובעילוי דמים יוכל למכור בעולם-הזה גם דבר השייך לו, כי כשנותן לו כל כך עד שיחשוק בזה יותר, זה מורה דבזה יוכל למלאות ולהשלים קנינים השייכים לו יותר. ויש בזה דברים עמוקים' (דברי סופרים, ג).

עוד ברמזי 'רוצה אדם בקב שלו...' ועל מספר תשע שנקטו — ע' פרי צדיק ח"א לזאת חנוכה כה וח"ד לר"ח מנ"א ב; תפארת יוסף — שמע"צ דה עשר תעשר; תבא ד"ה כי תכלה.

דף לט

'נטושים דבעל כרחו, דכתיב והשביעת תשמטנה ונטשתה — אפקעתא דמלכא' — המהרי"ט

(ח"א מג) האריך להוכיח [כדעת אביו המבי"ט] מכמה מקומות שהפקרת השדה בשביעית — הפקר התורה היא, גם אם בעל השדה לא הפקיר את שדהו. והביא בין השאר את סוגיתנו, שהשביעית אפקעתא דמלכא בעל כרחו של האדם. ואולם אין כן דעת הבית-יוסף. והוא מפרש שהאדם מצווה בעל כרחו להפקיר, אבל כל שלא עשה כדינו להפקיר — אינו הפקר. וכבר נשאו ונתנו האחרונים בהוכחות המהרי"ט ובדחייתן (ע' פאת השלחן כג. וע"ע תורת הארץ ח יח, כד; חו"א שביעית יט, כד).

— לכך הזכיר הכתוב בשביעית לשון 'נטישה', המורה על כך שהיא חק וגזירת מלך — שלא יחשוב האדם ששביטת השדה נועדה לתועלת הקרקע, כמנהג עובדי האדמה להשבית אדמותיהם מזמן לזמן, אלא יטוש את שדהו במצות ה' עליו — ושבתה הארץ שבת לה' (עפ"י מפרשים).

'השתא זריז ונשכר הוה, מאי דאשבח מיבעיא?... — הנחה זו, שכל מקום שדינו ב'זריז ונשכר' [כלומר, כל הפירות שהספיק ליטול עד שיבואו הבעלים — שלו הם], הוא נוטל חלק השבח כאריס ומחזיר את השדה [כאשר באו הבעלים לפני אכילת הפירות], הנחה זו לשיטת רש"י היא קיימת גם למסקנא. ולכן שבוי ששמעו בו שמת כך דינו, שכל הפירות שלו, ואם באו הבעלים קודם לכן — דינו כאריס. (ומכאן הוציאו התוס' דין זה לפירש"י. פני יהושע). אמנם שיטת התוס' והרא"ש שלפי המסקנא, בכל מקום שדינו ליטול את כל הפירות — אין דינו כאריס, אלא מה שהוציא הוציא ומה שנטל נטל. ודבר זה נתחדש רק לאחר שהסברנו הטעם ששמין לו כאריס כי לא סמכא דעתיה, ותקנו לו כן כדי שלא יפסיד הנכסים, שלכן כאשר שמעו בו שמת דסמכא דעתיה — דינו כמוציא הוצאות על נכסי אשתו גדולה (עפ"י הרא"ש ועוד. ע"ע בספר תורת חיים באריכות).

'אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל' — רש"י פרש, אפילו החזיק שלש שנים לאחר שהגדיל, כל שתחילת ירידתו בעודו קטן — אינה חזקה. וכן כתב הראב"ד (טוען ונטען יד, ו) ושאר ראשונים. וכתב הראב"ד: 'וכן נראה מן הגמרא'. והסבירו את ראיתו (ער"ן; שו"ת הריב"ש שעא), שאם נאמר שמועילה חזקה באופן זה, עדיין לא יצאנו מידי החשש, שמא יישאר ג' שנים בחזקתו לאחר שיגדיל הקטן.

ואמנם שיטת הרמב"ם (שם) אינה כן, אלא כל שהחזיק ג' שנים לאחר שהגדיל — הרי זו חזקה. (וכן היא שיטת רבו, הר"י מיגאש). ואת הראיה מכאן יש לדחות, שכשהגדיל הקטן הרי הוא מברר ובודק בנכסי אביו, ויש להניח שימחה בתוך שלש שנים מאז שהגדיל. [אבל קודם לכן אינו חש למחות, מפני שאינו מחשיב את אותן השנים שהחזיק הלה קודם שהגדיל, כחזקה] (עפ"י מ"מ ולח"מ). [וע"ע בהפלאה (כתובות יז) ובאילת השחר (כאן), שאין טענת 'מכרת לי' אלא לאחר שהוא בן כ', שעד אז אינו יכול למכור בנכסי אביו].

עוד דנו האחרונים בדברי הרמב"ם שהמחזיק טוען 'אתה מכרת לי' — והלא אין מכירת קטן כלום, ואין שייך כלל שיחזיק ג' שנים אלא לאחר שהגדיל. ופרשו בדרכים שונות; — חזקתו שלפני הקנין מועילה להצטרף לג' שנים עם חזקתו לאחר שקנה (מ"מ). וכמה אחרונים תמחו על טעם הדבר);

קנין מקטן מועיל, כל ששתק לאחר שהגדיל ולא מיחה (כמוש"כ הרמב"ם — מכירה כט. עפ"י קצוה"ח קמט סק"ו);
וע"ע קצוה"ח רלה; שו"ת שבט הלוי ח"ז רכג.

(ע"ב) 'דלמא שכיבא סבתא' — כבר שאלו הראשונים, הלא לשמא מת לא חיישינן? ותרצו בפנים שונות: משום תקנת יתומים החמירו (וע' תה"ד שמש; קצוה"ח ר"ס קכב); בשביה חוששין למיתה (תוס').
בחידושי ר' מאיר שמחה מדווינסק כתב לתרץ: אמנם גם כאן אין חוששין שמא מת, ברם לשמא ימות — חיישינן, וכיון שכן נמצאנו מורדין קרוב לנכסי קטן, שהרי יש לחוש כל רגע שמא תמות. ואמנם הראשונים שלא תרצו כן סבורים שלא חששו 'שמא ימות' אלא בכגון 'הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתי', שחוששין שמא עכשיו היא כבר מגורשת, שמא ימות עוד מעט ונמצא שהגט כבר חל, אבל כל שאין חשש בהווה, כגון כאן שאין אסור להוריד לנכסיו אלא אם הוא כבר מת, והרי כל שעה ושעה יש לומר עדיין לא מת בשעה זו. [סברת חילוק זו, כבר כתבו התוס' (בקדושין מה: מרבנו תם). (דברי מרדכי ס, ב.)]

'ותילתא יהבינן ליה לינוקא, ואידך תילתא יהבינן דנקא לאחתא ואידך דנקא מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא' — זה שנותנים את השליש לקטן ואין מעמידים לו עליו אפוטרופוס — יש לומר שאין מדובר בקטן ממש, אלא שעדיין קטן הוא שאין ראוי למנותו בשל אחרים. אבל יודע לפקח בנכסים, הלכך אין צריך לו אפוטרופוס (עפ"י רשב"א. וער"ן).
עוד יש לפרש שאם הקטן ירד אל נכסיו עד שלא העמדנו אפוטרופוס — אין לחוש. משא"כ בנכסי השבוי, אינו יורד להם כלל אלא יינתנו רק ביד האפוטרופוס (רשב"א).

'הניח בנים גדולים וקטנים והשביחו גדולים את הנכסים...' — כתב הראב"ד שהרשות נתונה לגדולים להשביח נכסי הקטנים, ואין כאן משום 'אין מורדין קרוב לנכסי קטן', לפי שלא אסרו כן אלא לאחר חלוקה או כאשר נראה הדבר שחלקו, אבל קודם חלוקה וכולם אוכלים על שלחן אחד, שנראה לכל שלא חלקו — אין חשש, ומלמדים את הקטן כשיגדל שיתבע חלקו (עפ"י הר"ן).

דף מ

'אם היתה מדה מרובה — אינו מוציא לו חסרונות מפני שמותירות... כמה מדה מרובה — עשרה כורין' — כתבו התוס' שבמדה זו משתוה לגמרי הניפוח עם כדי חסרון של כור אחד, ואינו מנכה לו אלא תשעה חסרונות. לכך נקטו עשרה כורין.
לפי פירושם, אם באנו לפרש 'אינו מוציא לו חסרונות' כלל, יש לומר שסבר רבי יהודה כרבי יוחנן בן גורי שלעולם אינו מוציא לו חסרונות אלא ככור, אם כן כשמפקיד עשרה כורין אינו מוציא כלל. וכן משמע בתוספתא (עפ"י תורת חיים).
ואולם רש"י אינו סובר כן, אלא מפרש שבמדה זו של עשרה כורין, משתוה שיעור הניפוח עם החסרונות, מאחר והחסרונות פוחתים והולכים באופן יחסי ככל שהמדה גדולה יותר (עפ"י מהרש"א).
ובפשטות נראה שבכל מדה ומדה יש לחשב את מידת הניפוח, ומנכה לו אותה מניכוי החסרונות. וכן כתב הרא"ש בתוספותיו להדיא.